

„Sprawiedliwi wśród narodów świata z terenu byłego województwa kieleckiego”

Sejm Rzeczypospolitej ustanowił 2024 Rokiem Rodziny Ulmów. Przygotowana przez Archiwum Państwowe w Kielcach wystawa wpisuje się w obchody pamięci beatyfikowanej Rodziny Ulmów, ale również w pamięć wszystkich osób pomagających ludności żydowskiej w okresie okupacji.

Widoczny udział archiwistów w sprawie ocalenia od zapomnienia bohaterskich czynów Polaków ratujących Żydów zaznaczył się mocno w ogólnopolskiej kwerendzie prowadzonej również przez Archiwum Państwowe w latach 2005-2015 w ramach programu *INDEX Polaków represjonowanych za pomoc Żydom w latach II wojny światowej*. W ubiegłym roku uwieńczeniem tej pracy była publikacja wydana przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych *Biografie Sprawiedliwych*, przygotowana przez Archiwum Państwowe w związku z beatyfikacją Rodziny Ulmów 10 września 2023 r.

Zawartość prezentowanej wystawy stanowią materiały archiwalne dotyczące wybranych Polaków pomordowanych przez okupanta za pomoc udzielaną ludności żydowskiej w latach 1939-1945 oraz dokumentację powstałą po zakończeniu II wojny światowej w celu upamiętnienia i potwierdzenia tego ludobójstwa na terenie byłego województwa kieleckiego. Tą ostatnią stanowią kwestionariusze mogił masowych zamordowanej ludności pomagającej Żydom w gminie Ciepiałów, wraz z przepisami, które były podstawą do sporządzania ewidencji grobów tuż po 1945 r. Wiele lat później, bo w latach 90. XX stulecia, mord 27 tys. Żydów z kieleckiego getta i „Sprawiedliwych” z terenu województwa kieleckiego uczczono wzniesieniem pamiątkowego pomnika i „muru pamięci sprawiedliwych” przy byłej synagodze żydowskiej w Kielcach.

Część informacji o tych bohaterach poprzedzają fragmenty wspomnianej publikacji Archiwów Państwowych, które rozwinęto o kolejne dokumenty z akt więzienia w Kielcach z okresu 1942-1943. Dotyczą one osób publikowanych *Biografiach Sprawiedliwych*. Przy każdej z tych ofiar tragicznych czasów okupacji niemieckiej staraliśmy się załączyć przybliżające ich dokumenty. Są one w większości powtarzalne zgodnie z prowadzoną więzienną dokumentacją. Zapoznanie się z losem każdego z nich wzbudza duże emocje i głębokie przemyślenia, które pozwalają na uświadomienie sobie zagrożeń wynikających z istniejących przecież współcześnie reżimów totalitarnych. Niemieckie słowo „todesstrafe” (kara śmierci) zamieszczone w większości dokumentów pozostałych po „sprawiedliwych” pozwala wciąż zadawać sobie pytanie Chaima Chefera zamieszczone na wspomnianym kieleckim pomniku: „Ja słyszę ten tytuł i staram się o tych ludziach myśleć, co chronili mnie. Ja pytam i pytam: - O na miły Bóg, czy ja bym na ich miejscu tak uczynić mógł?”.

Przygotowali:

Łukasz Guldon, Paulina Kaleta